

MURÂDİYE MEDRESESİ

Murâdiye Medresesi revaklı avlu çevresinde dizilen beşik tonozlu talebe hücreleri, mescidi, etrafında helâları ve abdest alma yerlerinin bulunduğu küçük tutulmuş ayrı bir iç avludan oluşan planı ile Kâbis'te Mehmed Bey Medresesi ve Tunus'taki Nahle, Bâşiyye, Süleymâniye, Âşûriyye medreselerine benzemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû'd-Diyâf, *İthâfû ehli'z-zamân*, Tunus 1963, II, 42-43; G. Marçais, *Manuel d'art musulman*, Paris 1927, II, 859-860; a.mlf., *L'architecture musulmane d'occident*, Paris 1954, s. 466; Slimane Mostafa Zbiss, *Les monuments de Tunis*, Tunus 1971, s. 55; a.mlf., *La médina de Tunis*, Tunus 1981, s. 32; Hasan Hüsnî Abdülvehâb, *Hulâsatü târihi Tunis*, Tunus 1963, s. 169; Jamila Binous, *Tunis la ville et les monuments*, Tunus 1980, s. 92; Muhammed b. el-Hoca, *Târîhu me'âlimi't-tevhîd fi'l-kadim ve fi'l-cedîd* (nşr. Hammâdî es-Sâhilî - el-Cilânî b. Yahyâ), Tunus 1985, s. 299-302; Ahmed Saadaoui, *Tunis ville ottomane*, Tunis 2001, s. 103-105; Kadir Pektaş, *Tunus'ta Osmanlı Mimari Eserleri*, Ankara 2002, s. 91-93; R. Brunschwig, "Quelques remarques historiques sur les medersas de Tunisie", *RT*, sy. 6 (1931), s. 282-283; a.mlf., "Tunus", *IA*, XII/2, s. 65; Mehmed Maksudoğlu, "Tunusta Hâkimiyetin Dayılarından Beylere Geçiş", *ACİFD*, XV (1968), s. 179-181.

KADİR PEKTAŞ

MURAKABE

(المراقبة)

Kulun, sürekli biçimde Allah Teâlâ'nın gözetimi altında bulunduğuun şuur ve idrakinde olması anlamında tasavvuf terimi.

Sözlükte "denetlemek, gözlemek, gözetim altında tutmak, kontrol etmek" gibi mânalara gelen **murâkabe** tasavvufî mânâ- vî bir hâlî ifade etmek üzere kullanılmış ve çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Aynı kökten **rakîb** kelimesi Allah'ın isimlerinden- dir. Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın kullarını (en-Nisâ 4/1) ve her şeyi (el-Ahzâb 33/52) gözetim ve denetimi altında tuttuğu belirtilmektedir.

Mutasavvıflar murakabeyi açıklarken yu- karıda zikredilen âyetlere ve Hz. Peygamber'in ihsanı, "Allah'a O'nu görüyormuş- sun gibi ibadet etmendir" şeklinde tarif etmesine (Buhârî, "İmân", 37; Müslim, "İmân", 17) atıfta bulunurlar (Serrâc, s. 83; Kuşeyrî, s. 405). Kul zâhir ve bânînin, dış ve iç âleminin sürekli biçimde Allah'ın gözetimi altında olduğunu ve kendisinin O'nun huzurunda bulunduğunu kesin şe- kilde bildiği zaman murakabe halini ger- çekleştirmiş sayılır. Muhâsibî'ye göre as-

lolan kaple ilgili bânîni murakabedir. Eğer bir kimse bânîni murakabe ve ihlâsla düz- gün hale getirirse Allah da onun zâhirini mücahede ve sünnete tâbi olma haliyle süsler (Sülemî, s. 60). Cüneyd-i Bağdâdî, murakabenin hakikatine eren kişinin her an rabbini düşünmesi gerektiğini söyler (Kuşeyrî, s. 407). Hücürî, meşâyihden her birinin müridlerini terbiye konusunda ken- dine has bir yol tuttuğunu, Cüneyd-i Bağ- dâdî'nin usulünün murakabe olduğunu be- lirtir (*Keşfü'l-maḥcûb*, s. 245). Sülemî, Ha- kîm et-Tirmizî'nin çevresindekilere, nazarı üzerlerinde bulunan Allah'ı daima mura- kabe etmelerini söylediğini belirtir (*Ṭaba- kât*, s. 220).

Serrâc'a göre murakabe ehli üç hal üze- re bulunur: İç dünyalarını murakabe, mâ- sivâdan fâni olup Hakk'ı Hak için muraka- be ve Allah'ın korumasına sığınıp O'nu mu- rakabe hali (*el-Lüma'*, s. 83). Gazzâlî'ye gö- re murakabe halini mârifet ve yakın mey- dana getirir. Yakın ve mârifet sahipleri kurbîyet makamına ulaşmıştır. Bunlar da siddîklar ve takvâ ehli olmak üzere iki kı- sım olup her birinin murakabedeki dere- cesi farklıdır (*İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*, IV, 386). Sâlik hem rabbini hem kalbini murakabe- ye yükümlüdür. Bir yandan Allah'ın kendisi- ni sürekli murakabe ettiğini hatırlama tut- malı, öte yandan nefsin ve şeytanın düş- manı olduğunu, kendisini günaha sokmak için fırsat kolladığını unutmamalı ve ted- birli davranmalıdır (a.mlf., *el-Maḥşadü'l- esnâ*, s. 85).

Murakabe sâlikin içine dönmesi, dikka- tını nefsi ve kalbi üzerinde yoğunlaştır- ması, gönlünden ve zihninden geçen her şeyi kontrol etmesi, daha sonra da kendi- ni Hakk'a vererek derin düşüncelere dal- ması, O'ndan başka her şeyi unutmayayla gerçekleşir. Cüneyd, bu durumdaki sâlikin halini deliğinden çıkması muhtemel fare- yi bekleyen kedinin haline benzetmiş ve kendisinin murakabenin ne olduğunu ke- diden öğrendiğini söylemiş, bununla sâli- kin Hak Teâlâ'dan gelmesi muhtemel feyzi tam bir murakabeyle beklemesi gerekti- ğine işaret etmiştir.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî rakib kelimesi- nin Allah'ın bir ismi olduğunu (en-Nisâ 4/1; el-Ahzâb 33/52), ancak insanların bu is- min hassalarından istidatları nisbetinde pay aldıklarını söyler. Allah bütün âlemleri rakib ismiyle denetler ve eşya bu sayede varlığını korur ve sürdürür. Allah, insan- ları bu ismiyle doğrudan denetlediği gibi rakib ve atîd (Kâf 50/18) adlı melekler va- sıtasıyla da denetler. "Allah'ın gördüğün- ü bilmiyor mu?" (el-Alak 96/14) meâlindeki âyette hayâ murakabesine işaret edildiği-

ni söyleyen İbnü'l-Arabî, insanın iç âlemin- de tecelli eden Allah'ın âyetlerini temaşa etmesine (ez-Zâriyât 51/21) "kalbin mu- rakabesi" adını verir (*el-Fütûhât*, II, 275- 280).

Murakabeye Nakşibendiyye tarikatında ayrı bir önem verilmiştir. Bahâeddin Nak- şibend murakabeyi, "devamlı olarak yara- tıcıya nazar halinde bulunan sâlikin yara- tılanı görmeyi unutmaması" şeklinde tanımlar. Ubeydullah-ı Ahrâr'a göre murakabe bekleyişten ibarettir ve sülûkün nihayeti bu beklemenin sonucudur. Allah'ın emir ve yasaklarını gözetmek avamın, muhab- bet cezbisiyle sürekli biçimde Hakk'ın vahdet sırrını her şeyde görmek havassın murakabesidir (Nasrullah Bahâî, s. 31, 32, 164). Her şeyde Hakk'ı müşahede ettikle- rini söyleyen sûfilerin kastettikleri bu an- lamdaki murakabedir. Nakşibendiyye'de Hakk'a sohbet, râbita, zikir ve murakabe ile erildiğine, murakabenin zikirden üstün olduğuna inanılır. Murakabe yolu nefiy ve zikir yolundan daha üstündür (Muham- med b. Abdullah el-Hânî, s. 78-85). Melâ- met ehlinin "gönül beklemek" dediği de aslında murakabedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "İmân", 37; Müslim, "İmân", 17; Mu- hâsibî, *el-Veşâyâ* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 313; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 31, 83; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, Kahire 1961, I, 166, 182; Sülemî, *Ṭabakât*, s. 60, 220; Kuşeyrî, *er-Risâle* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd), Ka- hire 1966, s. 405, 407; Hücürî, *Keşfü'l-maḥcûb*, s. 245; Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*, Kahire 1939, IV, 384-386; a.mlf., *el-Maḥşadü'l-esnâ*, Kahire 1322, s. 85; Ebû Mansûr el-Abbâdî, *Şüfînâme* (nşr. Gulâm Hüseyin Yûsufî), Tahran 1347, s. 142-144; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 275-280; Abdürrezzâk el-Kâşânî, *Letâ'ifu'l-i'lâm* (nşr. Saîd Abdülfettâh), Kahire 1416/1996, II, 286; Muham- med b. Süleyman el-Bağdâdî, *el-Hadîkatü'n-ne- diyye fi âdâbi tarikati'n-Nakşibendiyye*, İstan- bul 1983, s. 84, 85; Muhammed b. Abdullah el- Hânî, *el-Behcetü's-seniyye*, İstanbul 1984, s. 53, 78-85; Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-uşûl*, Kahire 1298, s. 177-180; Nasrullah Bahâî, *Risâle-i Bahâiyye*, İstanbul 1325, s. 31, 32, 164; Cevâd Nûrbahş, *Ferheng-i Nûrbahş*, London 1988, X, 38-46.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

MURAKKA'

(مرقع)

Güzel yazı örneklerinin bir araya getirilmesiyle hazırlanan albüm.

Arapça'da "yamalı" mânasına gelen **mu- rakka'** kelimesinin albüm anlamındaki aslı **murakkaa** olup Farsça'dan Türkçe'ye mu- rakka' şeklinde geçmiştir. Çoğulu **murak-**